

בשבוע ביום אשר קבלנו מהפאסט את הגליון השבועי מסנו (או יצאו עתונים עברים רק לשבועות, ולא מצאו עוד את היומיים) אשר חכינו לו במשך כל ימי השבוע בכליון עינים ובצמאון הנפש; ויום טוב היינו עושים לנו את היום ההוא;

ואני אז, כאמור, בתקופת שחרות שנותי, תקופת נטעי ציצים ופרחים לראשי, וגדולי שעשועים לנשמת, ואני כולי שקוע בתוך חלקת שדה מערונות בושם, ודרכי חי הרוחנים כולם רפודים בשושנים ומוצעים מרבדים, כל מסך וכל עב קל על שמי חי לא עברו, כל חוש בתורתי, ותורתי בתוך חושי, ואני רק וטוב, רטוב ורענן, ותורתי האירה לי רוחי ונשמת, לא דאגתי ולא חרדתי, רק שלותי ולמדת, למדתי ובטחתי, כי כל טובי אתי, והכל יפה בעתי, וה' אתי!

ולתוספת שעשועים לרוחי ונעימות לנשמת, הייתי כותב לפעמים, "בהמגיד", הערות שונות או "ציצים ופרחים" בדברי תורה; ושכר סופרים בעתונים לא נודעה או עוד, ונהפך הוא, די ה' להסופר אם נתקבל מאמרו לדפוס, ונחשב לו זה, "לזכיה גדולה", ואין צריך לומר, כי בזה הוא בא בשכרו ביד רחבה ובמדה גדושה; וכאשר נתקבל אליו הגליון אשר בו נדפס מאמרו ה' עושה לו את היום ההוא ליום טוב: שמח ושימח אחרים עמו, שמחו עמו אבותיו ובני משפחתו, מקורביו ומיודעיו, וגם כל בני העיר לקחו חלק בשמחתו, ויהי הדבר לשיחה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, וגם בשוקים וברחובות; אבות נתקנאו בו ואמהות נתברכו בו.

וקנאת סופרים בוערת התלקחה בלבות בני הנעורים בכל חומה ותקפה, ורבים נסו "מולם" לכתוב ל"המגיד" גם הם; ועוד יתרה עשו, כי הקדימו לו פזר תהלות וזתשבות, לו ולעורכו, כדי למצוא חן בעיניו, ופן ואולי יחונגם לקבל מאמריהם לדפוס, להשיב את נפשם ולהחיות את רוחם;

אך... אך אין עצה ואין חכמה נגד אבירות לבו וקשה ערפו, או פשוט — נגד "רשעתו ואכזריותו" של העורך, אשר לבו לא ידע כל רחמים, ונפשו לא תחוש צערם של סופרים עלובים; ועל כן, לא כל סופר זכה לזה, ועל זה שהי' זוכה היו קוראים "סופר אחד מאלף מצאתי", או "איש שהשעה משחקת לו", ועל יתרם היו ממליצים "אלף נכנסים" להמגיד ותתקצ"ט יוצאים... "בלא כלום"; ואופן היותר מאושר להנעלבים ה' אם מצאו בסוף הגליון "בתשובה כללית" תשובה קצרה ונמרצה, מאמך לא יודפס, וגם זו לזוכה! —

ופעם כתבתי ב"המגיד" על נוסח התפלה "יהי רצון" שמתפללים בשבת שמברכים החדש קודם שמכריזים קביעות החדש, וחותמים בה "בזכות תפלת רב"; ולא נתבאר

ענין חתימה זו ושעמה, כי אם אמנם מבואר בתלמוד (ברכות, ט"ז ב') שתפלה זו חבר "רב", אך הן מצינו בגמרא שם כמה תפלות שחברו חכמים שונים, ואין לנו מתפללים שיעלו לרצון "בזכות מחברם פלוני ופלוני";

כמו התפלה, יהי רצון שתצילני היום מעוי פנים וכו' "שמבואר בגמרא שתברה רבי (רבינו הקדוש), ואין לנו מתפללים שתקובל תפלתנו "בזכות תפלת רבי";

והתפלה "אלהי עד שלא נוצרתי וכו' " שאומרים בתפלת יוה"כ מבואר בגמרא שתברה רבא, ואין לנו אומרים שתקובל "בזכות תפלת רבא";

וכן מבואר שם (י"ז א'), דהתפלה "אלהי נצור לשוני מרע וכו' " שאומרים בסוף תפלת שמו"ע, חברה מר ברי' דרבינא, ואין לנו מבקשים שתקובל בזכות מחברה;

ומה ראית בתפלה זו לשבת שמברכין ההודש לבקש שתקובל "בזכות תפלת רב"; וזה בכלל דבר שלא שמענו פעולם לבקש באופן כזה, וגם לא מצינו דוגמה;

ובדפוסים אחרים שינו את הנוסח מן "בזכות תפלת רב" לנוסח "בזכות תפלת רבים", וניכר, כי הרגישו המתקנים בקושי הדבר כמו שהערנו, ועל כן אמרו לתקן כמו שתקנו מן "רב" ל"רבים";

אבל הנה גם שנוי זה לא יספיק להניח את הדעת, כי הלא כמה תפלות הן ברבים (כלומר, ברוב עם) ואין לנו מבקשים כלל שתתקבלנה בזכות תפלת רבים;

וגם בכלל תקון חפשי הוא בלא כל יסוד ובלא כל מקור, רק מצד המקרה וחופש הרעיון, כמו שרגילים בני אדם לומר על דבר שנערך בלא יסוד ובלא חשבון "כך נפל על המוח";

אבל כן לא יעשה ולא ירצה בתפלה הקבועה מימים ימימה; ואם נרשה לעצמנו תקונים חפשים בלתי נוסדים על יסודות ואשיות מקוריים ובטוחים על דעת חכמינו בעלי התלמוד, או על דעת קובעי ההלכות נאוני קדמאי ופוסקים ראשונים ומובהקים — הלא אין לדבר סוף וגבול, ואיש הישר בעינו יתקן, יוסיף ויגרע ככל העולה על רוחו, ואיך זה נניח לספרותנו להיות לחומה לא גדורה ולא בצורה, וכל הרוצה לחדור ולהתגדר יעשה כמו שלבו חפץ? לא; זה לא נוכל להעלה על הדעת, ומכש"כ להסכים להוציא אל הפועל ולקבלה כמטבע עוברת לסוחר. —

.

וכתבתי אז ב"המגיד", כי, לדעתי, פשר הדברים כך הוא:
לפנים בישראל ומלאכת הדפוס מרם נגלתה בעולם, היו כל הספרים, כמו ספרי תפלות וספרי למוד, כולם נעתקים מכתובת יד של סופר אחד לכתובת יד סופר אחר, ומיד אחת ליד שניה ומשניה לשלישית ולהביעית וכן להלאה; וכל אחד הי' מחשב לו

את הספר המועתק למענו לקנינו ורכושו הפרטי, בכספו וכוהמו וכיתר חפצי ביתי, שרשאי הוא לעשות בהם סדרים ומשמרים ככל העולה על רוחו; ועל כן ה' נוטל לו דשות לעצמו לרשום בגליוני הספר מה שהי' נראה לו לרשום ולהעיר, וגם להגיה ולתקן, להוסיף ולגרוע, כפי הנראה בעיניו וכפי העולה על רוחו; (והארכתי מזה למעלה בפתיחה לפרק זה);

והי' אחד „הבעלים” שרשם לו בסדרו בסוף „יהי רצון” זה, אחר המלים „שימלא ה' כל משאלות לבנו לטובה” את המקור מתפלה זו מהלמוד, וגם את שם מחברה ורשם בצד הגליון כזה:

* ברכות תפלת רב. חיים שימלא ה' משאלות לבנו לטובה.*

המובן הנרצה מזה הרישום — שמקורה של תפלה זו היא במסכת ברכות, ומחברה בלומר, מתפלה הראשון הוא החכם „רב”, וזהו הבאור „ברכות תפלת רב”;

ושוב העתיק אחד המעתיקים מהעתקה זו או מהעתקה השניה והלאה, והוא לא ידע, כי תפלה זו נמצאת במס' ברכות, ועם זה הי' נראה לו הרי"ש מן המלה „ברכות” לאות זי"ן (כאשר בכתב הפשוטי הרגיל נוחות אותיות אלו להתחלף קצת עפ"י תמונתן, וגם אולי נגרר פעם הדיו מן גג הרי"ש, ועם זה נכשל בכלל בקריאת המלה) ויצא תחת המלה „ברכות” — „בזכות”; ושוב הביא הוא או מעתיק שאחריו את כל המלים האלה „בזכות תפלת רב” לנוף הנוסח של „יהי רצון” זה, ויצא מה שיצא אחרי כן כסניף חתימה להתפלה הזאת בהעתקות הבאות אחר ההעתקה המתוקנת הזאת, ומשם לדפוס, ומדפוס לדפוס כיום הזה!

ועיין למעלה בהערה לסימן הקודם על דבר כניסת דברים מן הצד או מן הגליון לנוף הנוסח, ועוד אכתוב מזה אי"ה להלן בסימן ח' בענין השתרבבות דברים מן הצד לנוף הנוסח. —

וגם על זה באה תשובת אבא מרי, כי בכל לבו הי' מקבל לחדוש זה, לולא המסורה ממטבע שנמכרה בתפלה מימים ימימה. —

(ג)

בתפלת מסוף לראש השנה

(בנוסח „זכר עשה לנפלאותיו”)

זכן העירותיו על נוסח התפלה במסוף לרה"ש במחלקה „זכרונות”, אשר בין יתר